

Εξωτερική δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Νομολογιακές εξελίξεις ως προς τις διεθνείς σφαιρικές οικονομικές συμφωνίες και ως προς τη μεταναστευτική πολιτική

Ελευθερία Νεφράμη, Καθηγήτρια, Νομική Σχολή, Μέλος του Κέντρου Αριστείας Jean Monnet, Πανεπιστήμιο Λουξεμβούργου

Η τρίτη θεματική του συνεδρίου της FIDE αφορά στην εξωτερική διάσταση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ ή Ένωση). Η θεματική είναι αρκετά ευρεία και καλύπτει θέματα εξωτερικής αρμοδιότητας της ΕΕ, διαδικασίας σύναψης διεθνών συνθηκών, σχέση μεταξύ Ευρωπαϊκού και Διεθνούς δικαίου, θέματα εφαρμογής διεθνών συμφωνιών καθώς και προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην εξωτερική δράση της ΕΕ. Η θεματική καλύπτει σχεδόν ολοκληρωτικά τα σημαντικά νομικά ζητήματα που ανακύπτουν στο πλαίσιο της δράσης της ΕΕ στο διεθνή χώρο.

Ωστόσο, η ανάλυση των θεμάτων αυτών δεν είναι γενική και θεωρητική, αλλά εντάσσεται στο πλαίσιο της επικαιρότητας, κυρίως σε σχέση με δύο από τις πολιτικές της ΕΕ: το διεθνές εμπόριο και τη μεταναστευτική πολιτική, όσον αφορά στην εξωτερική της διάσταση, στη σχέση με τρίτες χώρες.

Η πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ σε αυτούς τους τομείς δίνει κάποιες απαντήσεις, και σίγουρα υλικό για συζήτηση, σε μία σειρά ερωτημάτων που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε δύο βασικές θεματικές: την κατανομή των εξωτερικών αρμοδιοτήτων, και ειδικότερα τη φύση και άσκηση της εξωτερικής αρμοδιότητας της ΕΕ (I), και το ζήτημα της αυτονομίας της έννομης τάξης της ΕΕ (II). Σε μια οριζόντια προσέγγιση, υπό το πρίσμα των θεμελιωδών και διαρθρωτικών αρχών του δικαίου της ΕΕ, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι και στις δύο αυτές θεματικές τα βασικά νομικά ερωτήματα σχετικά με την εξωτερική δράση της ΕΕ συνδέονται με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, καθώς και με την αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ του στόχου αποτελεσματικής εξωτερικής δράσης και του στόχου σεβασμού των διαρθρωτικών αρχών και βασικών αξιών της Ευρωπαϊκής έννομης τάξης.

I. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η πρόσφατη νομολογία δίνει ενδιαφέρουσες απαντήσεις σχετικά με τη φύση της εξωτερικής αρμοδιότητας της ΕΕ για τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών, και κυρίως σφαιρικών οικονομικών συμφωνιών που αφορούν μεταξύ άλλων στην προστασία των ξένων επενδύσεων (Α). Ενδιαφέροντα ζητήματα ανακύπτουν επίσης ως προς τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς άσκησης της εξωτερικής αρμοδιότητας της ΕΕ, στο στάδιο που ακολουθεί τον καθορισμό του χαρακτήρα της (Β).

Α. Φύση της αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των διεθνών σφαιρικών οικονομικών συμφωνιών

1. Αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα σύμφωνα με το άρθρο 207 ΣΛΕΕ

Το πρώτο ερώτημα που τίθεται, και τέθηκε στο Δικαστήριο της ΕΕ (Δικαστήριο) αναφορικά με τη σύναψη της Συμφωνίας Ελευθέρων Συνναλαγών μεταξύ της ΕΕ και της Δημοκρατίας της Σιγκαπούρης, είναι το εξής: Διαθέτει η Ένωση την απαιτούμενη αρμοδιότητα να υπογράψει και να συνάψει μόνη της τη συμφωνία με τη Σιγκαπούρη; Ειδικότερα, ποιες διατάξεις της συμφωνίας εμπίπτουν στην

αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης και ποιες στις συντρέχουσες αρμοδιότητες; Περιλαμβάνει η συμφωνία διατάξεις οι οποίες εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών;

Προκειμένου να συνάψει μόνη της η Ένωση μία διεθνή συμφωνία, θα πρέπει αυτή να εμπίπτει στο πεδίο της αποκλειστικής της αρμοδιότητας.

Το **άρθρο 207 ΣΛΕΕ**, σχετικό με την κοινή εμπορική πολιτική, είναι η βάση ρητής και αποκλειστικής εξωτερικής αρμοδιότητας. Ωστόσο, οι διεθνείς σφαιρικές οικονομικές συμφωνίες μόνο εκ πρώτης εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 207 ΣΛΕΕ. Δεδομένου ότι οι εν λόγω συμφωνίες αφορούν σε ποικίλα θέματα, θα πρέπει να εξεταστεί το εύρος του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω διάταξης, ώστε να καθοριστεί αν αυτή καλύπτει εξ ολοκλήρου τα ζητήματα στα οποία αφορούν οι συμφωνίες νέας γενιάς.

Στη **Γνωμοδότηση 2/15** της 16ης Μαΐου 2017 (EU:C:2017:376), σχετικά με τη σύναψη της Συμφωνίας Ελευθέρων Συνναλαγών μεταξύ της ΕΕ και της Δημοκρατίας της Σιγκαπούρης, το Δικαστήριο ακολούθησε την πάγια νομολογία του, εξετάζοντας τον κύριο σκοπό της συμφωνίας.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη σκέψη 36 της Γνωμοδότησης 2/15:

«Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, το γεγονός και μόνον ότι πράξη της Ένωσης, όπως συναφθείσα από την ίδια συμφωνία, ενδέχεται να έχει ορισμένες συνέπειες επί των εμπορικών συναλλαγών με ένα ή πλείονα τρίτα κράτη δεν αρκεί για τη συναγωγή του συμπεράσματος ότι η πράξη αυτή πρέπει να υπαχθεί στην κατηγορία των πράξεων που άπτονται της κοινής εμπορικής πολιτικής. Αντιθέτως, πράξη της Ένωσης άπτεται της κοινής εμπορικής πολιτικής εάν αφορά ειδικώς τις συναλλαγές αυτές, υπό την έννοια ότι προορίζεται κυρίως να προάγει, να διευκολύνει ή να διέπει τις ως άνω συναλλαγές και έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επ' αυτών άπτεται της κοινής εμπορικής πολιτικής εάν αφορά ειδικώς τις συναλλαγές αυτές, υπό την έννοια ότι προορίζεται κυρίως να προάγει, να διευκολύνει ή να διέπει τις ως άνω συναλλαγές και έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επ' αυτών».

Ακολουθώντας το κριτήριο του κύριου σκοπού αλλά και των συνεπειών της διεθνούς συμφωνίας επί των εμπορικών συναλλαγών, το Δικαστήριο έκρινε ότι αναφορικά με τη συμφωνία με τη Σιγκαπούρη, εμπίπτουν στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ

- Οι σχετικές με την πρόσβαση στην αγορά δεσμεύσεις
- Οι σχετικές με την προστασία των επενδύσεων δεσμεύσεις
- Οι σχετικές με την προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας δεσμεύσεις
- Οι σχετικές με τον ανταγωνισμό δεσμεύσεις

Αξίζει ωστόσο να τονιστεί η θέση του Δικαστηρίου ως προς τις σχετικές με την αειφόρο ανάπτυξη διατάξεις. Το Δικαστήριο ερμήνευσε το σκέλος του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο «[η] κοινή εμπορική πολιτική ασκείται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης». Οι εν λόγω αρχές και στόχοι προσδιορίζονται στο άρθρο 21, παράγραφοι 1 και 2, ΣΕΕ και αφορούν, μεταξύ άλλων, στην αειφόρο ανάπτυξη που συνδέεται με τη διαφύλαξη και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και στην αειφόρο διαχείριση των παγκόσμιων φυσικών πόρων. Η Ένωση έχει υποχρέωση να συνεκτιμήσει τους στόχους του άρθρου 21 ΣΕΕ, με σκοπό τη σφαιρική προσέγγισή τους. Κατά συνέπεια, οι σχετικές με την αειφόρο ανάπτυξη δεσμεύσεις δεν εξετάζονται μεμονωμένα, ως προς την αναζήτηση αυτοτελούς νομικής βάσης ώστε να εξεταστεί η αρμοδιότητα της ΕΕ ως προς αυτές,

αλλά απορροφούνται από το στόχο της εμπορικής πολιτικής: ο στόχος της αειφόρου αναπτύξεως αποτελεί πλέον αναπόσπαστο τμήμα της κοινής εμπορικής πολιτικής.

Αυτό το συμπέρασμα δε σημαίνει ότι η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη ρύθμιση της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής προστασίας. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι σχετικές διατάξεις της σχεδιαζόμενης συμφωνίας « δεν έχουν ως αντικείμενο τη ρύθμιση των επιπέδων κοινωνικής και περιβαλλοντικής προστασίας στο έδαφος εκάστου των συμβαλλομένων μερών, αλλά τη ρύθμιση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Ένωσης και Δημοκρατίας της Σιγκαπούρης, μέσω της εξαρτήσεως της ελευθερώσεως των συναλλαγών αυτών από τον όρον ότι τα συμβαλλόμενα μέρη τηρούν τις διεθνείς υποχρεώσεις τους στους τομείς της κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων και της προστασίας του περιβάλλοντος » (Γνωμοδότηση 2/15, σκέψη 166).

Το Δικαστήριο συμπεραίνει συνεπώς, στη σκέψη 167:

« Λαμβανομένων υπόψη όλων των προεκτεθέντων, το κεφάλαιο 13 της σχεδιαζόμενης συμφωνίας εμπίπτει (...) στην κοινή εμπορική πολιτική και, συνεπώς, στην κατ' άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης ».

Ωστόσο το 207 ΣΛΕΕ δεν καλύπτει:

-Τις σχετικές με τις υπηρεσίες στον τομέα των μεταφορών δεσμεύσεις, καθώς ο τομέας των μεταφορών ρητά εξαιρείται από την κοινή εμπορική πολιτική (παράγραφος 5 του άρθρου 207 ΣΛΕΕ)

-Τις σχετικές με την προστασία επενδύσεων διατάξεις πλην των άμεσων. Σύμφωνα με τη σκέψη 83 της Γνωμοδότησης 2/15, « η χρήση, από τους συντάκτες της Συνθήκης ΛΕΕ, του όρου « άμεσες ξένες επενδύσεις» στο άρθρο 207, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αποτυπώνει με σαφήνεια τη βούλησή τους να μη συμπεριλάβουν άλλες ξένες επενδύσεις στην κοινή εμπορική πολιτική. Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεσμεύσεις έναντι τρίτου κράτους οι οποίες αφορούν τις άλλες αυτές επενδύσεις δεν εμπίπτουν στην κατ' άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης ». Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης: « Αυτή η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της κοινής εμπορικής πολιτικής καθόσον αφορά τις ξένες επενδύσεις είναι απόρροια του γεγονότος ότι οιαδήποτε πράξη της Ένωσης προάγει, διευκολύνει ή διέπει τη συμμετοχή, εκ μέρους φυσικού ή νομικού προσώπου τρίτου κράτους εντός της Ένωσης και αντιστρόφως, στη διαχείριση ή στον έλεγχο εταιρίας που ασκεί οικονομική δραστηριότητα δύναται να έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επί των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ του τρίτου αυτού κράτους και της Ένωσης, ενώ ένας τέτοιος ειδικός σύνδεσμος με τις εμπορικές αυτές συναλλαγές απουσιάζει στην περίπτωση επενδύσεων που δεν συνεπάγονται τέτοια συμμετοχή » (σκέψη 84). Συνεπώς εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου.

2. Αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ

Εφόσον κάποιες διατάξεις διεθνούς συμφωνίας δεν καλύπτονται από το άρθρο 207 ΣΛΕΕ, θα πρέπει να εξεταστεί η φύση της αρμοδιότητας της Ένωσης σύμφωνα με το **άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ**. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή: « Η Ένωση έχει επίσης αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας όταν η σύναψη αυτή προβλέπεται σε νομοθετική πράξη της Ένωσης ή είναι απαραίτητη για να μπορέσει η Ένωση να ασκήσει την εσωτερική της αρμοδιότητα, ή κατά το μέτρο που ενδέχεται να επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους ».

Πρόκειται για σιωπηρώς συναγόμενη εξωτερική αρμοδιότητα η οποία ενδέχεται να είναι αποκλειστική σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

Αυτό που κυρίως συζητείται σε σχέση με τις διεθνείς σφαιρικές οικονομικές συμφωνίες είναι η ερμηνεία του κριτηρίου « επηρεασμού κοινών κανόνων », σύμφωνα με τη νομολογία *AETR* (απόφαση του Δικαστηρίου της 31.3. 1971, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου*, 22/70, EU:C:1971:32, σχετικά με την Ευρωπαϊκή συμφωνία περί της εργασίας των πληρωμάτων των οχημάτων που πραγματοποιούν διεθνείς μεταφορές οδικώς -*AETR*). Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, « στο μέτρο που οι κοινοτικοί κανόνες θεσπίζονται προς υλοποίηση των σκοπών της Συνθήκης, τα κράτη μέλη δεν μπορούν, εκτός των κοινοτικών πλαισίων, να αναλάβουν υποχρεώσεις που μπορούν να θίξουν τους εν λόγω κανόνες ή να αλλοιώσουν το περιεχόμενό τους » (*AETR*, σκέψη 22). Η υποχρέωση των κρατών μελών να απέχουν από τη σύναψη συμφωνίας που ενδέχεται να θίξει κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους αποτελεί και έκφραση της αρχής καλόπιστης συνεργασίας (**άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ**). Κατά συνέπεια, η εξωτερική σιωπηρή αρμοδιότητα της Ένωσης, που στηρίζεται στην εσωτερική, είναι αποκλειστική.

Στη **Γνωμοδότηση 2/15**, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε τη διασταλτική ερμηνεία του κριτηρίου επηρεασμού των κοινών κανόνων, όπως προκύπτει από τη νομολογία που ακολούθησε την απόφαση *AETR* (πχ. αποφάσεις ελεύθερης αεροπλοΐας -open sky - όπως απόφαση της 5.11.2001, *Επιτροπή κατά Δανίας*, C-467/98, EU:C:2002:625. Γνωμοδότηση 1/03 της 7.2.2006, σχετικά με τη νέα σύμβαση του Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, EU:C:2006:81. Απόφαση της 4.9.2014, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου*, C-114/12, EU:C:2014:2151. Γνωμοδότηση 1/13 της 14.10.2014, σχετικά με τη σύμβαση της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, EU:C:2014:2303. Γνωμοδότηση 3/15 της 14.2.2017, σχετικά με τη συνθήκη του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δημοσιευμένα έργα για τα άτομα που είναι τυφλά, τα άτομα με μειωμένη όραση ή με πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων με άλλο τρόπο, EU:C:2016:657).

Συγκεκριμένα, ως προς τις σχετικές με τις μεταφορές διατάξεις, θεωρήθηκε ότι άπτονται τομέα ο οποίος καλύπτεται ήδη εν πολλοίς από τους κοινούς κανόνες της Ένωσης. Συνεπώς η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα, καθώς πρέπει να ληφθούν υπόψη, όχι μόνο ενδεχόμενη ασυμβατότητα μεταξύ των κανόνων της διεθνούς συμφωνίας και των κοινών κανόνων, αλλά επίσης η προβλεπόμενη μελλοντική εξέλιξή τους, καθώς και η φύση και το περιεχόμενο αυτών των κανόνων και διατάξεων, προκειμένου να προσδιοριστεί κατά πόσον η συμφωνία είναι ικανή να υπονομεύσει την ομοιόμορφη και συνεπή εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης και την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος που καθιερώνουν. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι η αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης δεν επηρεάζεται από την απουσία κοινών κανόνων ως προς τις πλωτές μεταφορές, καθώς οι δεσμεύσεις της συμφωνίας σε αυτό τον τομέα είναι εξαιρετικά περιορισμένης εμβέλειας (σκέψεις 168 ως 224 της Γνωμοδότησης 2/15).

Ωστόσο, το Δικαστήριο δε δέχτηκε ότι οι σχετικές με την προστασία επενδύσεων πλην των άμεσων διατάξεις της συμφωνίας με τη Σινγκαπούρη καλύπτονται από το κριτήριο *AETR*. Απορρίπτοντας την επιχειρηματολογία της Επιτροπής, το Δικαστήριο διατύπωσε την κρίση ότι καθώς δεν υπάρχει παράγωγο δίκαιο σχετικά με την κίνηση κεφαλαίων, και καθώς οι ξένες επενδύσεις πλην των άμεσων συνιστούν κινήσεις κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 63 ΣΛΕΕ, το κριτήριο επηρεασμού των κοινών κανόνων δεν εφαρμόζεται. Επειδή το σκεπτικό *AETR* προκύπτει από την

υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας, δεν εφαρμόζεται ως προς τους πρωτογενείς κανόνες, αλλά μόνο ως προς το παράγωγο δίκαιο. Εξάλλου, λαμβανομένης υπόψη της υπεροχής των Συνθηκών ΕΕ και ΛΕΕ έναντι των πράξεων που εκδίδονται επί τη βάση αυτών, τέτοιες πράξεις, συμπεριλαμβανομένων των συμφωνιών που η Ένωση συνάπτει με τρίτα κράτη, αντλούν τη νομιμότητά τους από τις εν λόγω Συνθήκες και δεν δύνανται, αντιθέτως, να ασκούν επιρροή επί του νοήματος ή της εμβέλειας των διατάξεων των Συνθηκών (σκέψεις 233 ως 235 της Γνωμοδότησης 2/15).

Το Δικαστήριο συμπεραίνει λοιπόν ότι οι διατάξεις σχετικές με τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου εμπίπτουν σε συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών.

Κατά συνέπεια, και σύμφωνα με τη σκέψη 244 της Γνωμοδότησης 2/15, « το τμήμα Α του εν λόγω κεφαλαίου της σχεδιαζόμενης συμφωνίας δεν μπορεί να εγκριθεί από μόνη την Ένωση ».

3. Εξωτερική αρμοδιότητα ως προς τις θεσμικές διατάξεις διεθνούς συμφωνίας

Κατά πάγια νομολογία, « η αρμοδιότητα της Ένωσης για ανάληψη διεθνών δεσμεύσεων εμπερικλείει την αρμοδιότητα πλαισιώσεως των δεσμεύσεων αυτών με θεσμικές διατάξεις. Η παρουσία των διατάξεων αυτών στη συμφωνία δεν ασκεί επιρροή επί της φύσεως της αρμοδιότητας για σύναψή της. Συγκεκριμένα, οι διατάξεις αυτές έχουν παρεπόμενο χαρακτήρα και εμπίπτουν, επομένως, στην αρμοδιότητα στην οποία εμπίπτουν και οι ουσιαστικές διατάξεις τις οποίες πλαισιώνουν » (σκέψη 276 της Γνωμοδότησης 2/15).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση του Δικαστηρίου σχετικά με τις διατάξεις της συμφωνίας με τη Σιγκαπούρη ως προς την επίλυση διαφορών.

Όσον αφορά στην επίλυση διαφορών μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, οι σχετικές διατάξεις θεωρούνται θεσμικές, αφορώσες στη θεσμική πλαισίωση των ουσιαστικών διατάξεων, άρα η παρουσία των διατάξεων αυτών στη συμφωνία δεν ασκεί επιρροή επί της φύσεως της αρμοδιότητας για σύναψή της.

Ωστόσο, οι σχετικές με την επίλυση διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών διατάξεις, δε θεωρήθηκαν, στη **Γνωμοδότηση 2/15**, ως θεσμικές. Συγκεκριμένα, ο επενδυτής δύναται να αποφασίσει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 9.16 της συμφωνίας, να υποβάλει την εν λόγω διαφορά σε διαδικασία διαιτησίας, χωρίς να μπορεί το εν λόγω κράτος μέλος να εναντιωθεί, δεδομένου ότι η συγκατάθεσή του λογίζεται ως παρασχεθείσα σύμφωνα τη συμφωνία. Το Δικαστήριο έκρινε ότι « ένα τέτοιο καθεστώς, το οποίο αφαιρεί διαφορές από τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων των κρατών μελών, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει αμιγώς παρεπόμενο χαρακτήρα και, συνεπώς, δεν δύναται να θεσπισθεί άνευ της συναινέσεως των κρατών μελών » (σκέψη 292).

Κατά συνέπεια « η έγκριση του τμήματος Β του κεφαλαίου 9 της σχεδιαζόμενης συμφωνίας δεν εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, αλλά σε συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών » (σκέψη 293).

Το ερώτημα στη συνέχεια τίθεται ως προς το μικτό χαρακτήρα της συμφωνίας με τη Σιγκαπούρη, δεδομένου ότι η Ένωση δε διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα για κάποιες από τις διατάξεις της εν λόγω συμφωνίας.

Με άλλα λόγια, μπορεί η Ένωση να συνάψει μόνη διεθνή συμφωνία που δεν εμπίπτει εξ ολοκλήρου στην αποκλειστική της αρμοδιότητα; Η θα πρέπει η συμφωνία να είναι κατ'ανάγκη μικτή, δηλαδή να συναφθεί από την Ένωση και από τα κράτη μέλη;

Το ερώτημα αφορά στις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς άσκησης της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης.

B. Άσκηση της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το ζήτημα της άσκησης της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο στον τομέα των διεθνών επενδυτικών συμφωνιών, όσο και στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής.

1. Στον τομέα των διεθνών επενδυτικών συμφωνιών

Θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι οι συμφωνίες νέας γενιάς, καθώς το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν μπορούν να εγκριθούν από μόνη την Ένωση, είναι αναγκαστικά μικτές συμφωνίες, με όλες τις δυσκολίες που αυτό συνεπάγεται, ως προς την επικύρωση και την εφαρμογή τους.

Ωστόσο, το **Άρθρο 216, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ** προβλέπει ότι

« Η Ένωση μπορεί να συνάψει συμφωνία με μία ή περισσότερες τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς όταν το προβλέπουν οι Συνθήκες ή **όταν η σύναψη συμφωνίας είναι αναγκαία για την επίτευξη, στο πλαίσιο των πολιτικών της Ένωσης, ενός εκ των στόχων που καθορίζονται από τις Συνθήκες**, ή προβλέπεται σε νομικά δεσμευτική πράξη της Ένωσης ή ακόμη ενδέχεται να επηρεάσει κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους ».

Τίθεται έτσι το ερώτημα εάν η σύναψη μικτής συμφωνίας σε περίπτωση συντρέχουσας εξωτερικής αρμοδιότητας είναι υποχρεωτική ή προαιρετική και εξαρτάται από τη βούληση των κρατών μελών να επιτρέψουν στην Ένωση να ασκήσει την εξωτερική συντρέχουσα αρμοδιότητά της.

Με άλλα λόγια, δύο δυνατότητες υπάρχουν όταν μια συμφωνία περιέχει διατάξεις που εμπίπτουν στη συντρέχουσα αρμοδιότητα της ΕΕ κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ:

- Είτε η Ένωση δύναται να ασκήσει την αρμοδιότητά της απευθείας σε εξωτερικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να καλύψει στο σύνολό τους τις διατάξεις που διέπονται από τη συμφωνία, και σε αυτήν την περίπτωση η συντρέχουσα αρμοδιότητα δεν σημαίνει αναγκαστικά μικτή συμφωνία. Αυτό το ενδεχόμενο φαίνεται να στηρίζεται στο άρθρο 216, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, που διαφοροποιεί την ύπαρξη εξωτερικής αρμοδιότητας από τη φύση της ως αποκλειστική (κάτι που διέπεται από το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ).

- Είτε η Ένωση δε δύναται να ασκήσει τη συντρέχουσα αρμοδιότητά της σε εξωτερικό επίπεδο, εφόσον δεν έχει κάνει χρήση της αρμοδιότητάς της σε εσωτερικό επίπεδο, και, κατά συνέπεια, η συντρέχουσα αρμοδιότητα μπορεί να ασκηθεί μόνο από κοινού με τα κράτη μέλη, και σε αυτήν την περίπτωση η μικτή συμφωνία είναι υποχρεωτική.

Το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 216, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, σε σχέση με το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, στην **απόφαση Γερμανία κατά Συμβουλίου (COTIF), της 5^{ης} Δεκεμβρίου 2017** (C-600/14, EU:C:2017:935), ως προς τον

καθορισμό των θέσεων της ΕΕ στο πλαίσιο της Διακυβερνητικής Οργάνωσης Διεθνών Σιδηροδρομικών Μεταφορών (ΟΤΙΦ) για τις τροποποιήσεις της Συμβάσεως περί των διεθνών σιδηροδρομικών μεταφορών (COTIF). Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ένωση δύναται να ασκήσει συντρέχουσα αρμοδιότητα, σε τομέα στον οποίο δεν έχουν θεσπιστεί ακόμη κοινοί κανόνες, αν αυτό δικαιολογείται για την επίτευξη του στόχου που εντάσσεται στο πλαίσιο πολιτικής της Ένωσης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Δικαστήριο αναφέρθηκε ρητά στη Γνωμοδότηση 2/15. Η σκέψη 68 της απόφασης της 5^{ης} Δεκεμβρίου 2017 έχει ως εξής:

« Βέβαια, στη σκέψη 244 της γνωμοδότησης αυτής το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι διατάξεις της συμφωνίας σχετικά με τις ξένες επενδύσεις πλην των άμεσων, οι οποίες εμπίπτουν στη συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών της, δεν μπορούσαν να εγκριθούν από μόνη την Ένωση. Ωστόσο, αφορμή για τη διαπίστωση αυτή του Δικαστηρίου ήταν απλώς και μόνον η επισήμανση στην οποία προέβη το Συμβούλιο κατά τη σχετική με τη γνωμοδότηση διαδικασία, περί αδυναμίας επίτευξης στο εσωτερικό του Συμβουλίου της πλειοψηφίας που απαιτούνταν προκειμένου η Ένωση να μπορεί να ασκήσει μόνη τη συντρέχουσα με τα κράτη μέλη εξωτερική αρμοδιότητά της ».

Το Δικαστήριο απαντά λοιπόν στο ερώτημα της σύναψης μικτής συμφωνίας σε περίπτωση συντρέχουσας αρμοδιότητας: η σύναψη μικτής συμφωνίας δεν είναι υποχρεωτική από τη στιγμή που υπάρχει εξωτερική συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης, ρητή ή σιωπηρά συναγόμενη, και δεν υπάρχουν διατάξεις στη συμφωνία που να εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Ωστόσο, όσον αφορά στη συμφωνία με τη Σιγκαπούρη, αυτή χωρίστηκε σε μία συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών (την οποία η ΕΕ μόνη δύναται να συνάψει) και σε μια συμφωνία προστασίας των επενδύσεων (η οποία θα είναι μικτή).

Συνεπώς η σύναψη μικτής συμφωνίας ή από την Ένωση μόνη είναι θέμα επιλογής.

Ενα ερώτημα που τίθεται είναι αυτό του ρόλου της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ μπορεί να ερμηνευθεί ως βάση υποχρέωσης των κρατών μελών να διευκολύνουν τη σύναψη συμφωνίας από μόνη την Ένωση, και να αποφευχθεί έτσι η μικτή συμφωνία; Είναι δύσκολο να υποστηρίξει κανείς ότι η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας επιβάλλει στο ζήτημα αυτό υποχρέωση ως προς το αποτέλεσμα.

2. Στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής

Οι εξελίξεις στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής δεν είναι τόσο νομολογιακές, όσο στην πράξη.

Συγκεκριμένα, το ερώτημα τίθεται ως προς τη φύση της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης για τη σύναψη συμφωνιών επανεισδοχής. Το **άρθρο 79, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ** προβλέπει ρητά την εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης. Η Ένωση δύναται να συνάπτει συμφωνίες με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή στις χώρες καταγωγής ή προέλευσης υπηκόων τρίτων χωρών που δεν πληρούν ή δεν πληρούν πλέον τους όρους εισόδου, παρουσίας ή διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους.

Ωστόσο η ρητή αυτή εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης, αφενός δεν υπάγεται στη λίστα των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων, αφετέρου συνδέεται με στόχο εσωτερικής πολιτικής, της συγκρότησης χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Αυτό σημαίνει ότι όσο η Ένωση δε συνάπτει συμφωνίες επανεισδοχής, τα κράτη μέλη διατηρούν την αρμοδιότητά τους. Όταν όμως η Ένωση αποφασίσει να

ασκήσει την αρμοδιότητά της, τα κράτη μέλη δύνανται να συνάπτουν μόνο πρωτόκολλα εφαρμογής, και οι κρατικές συμφωνίες αντικαθίστανται από αυτές της ΕΕ.

Το ερώτημα τίθεται στη συνέχεια ως προς τις συνέπειες του εσωτερικού χαρακτήρα του στόχου της μεταναστευτικής πολιτικής, που δε συνδέεται ρητά με στόχο εξωτερικής πολιτικής.

Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι λόγω της μη ρητής εξωτερικής διάστασης της μεταναστευτικής πολιτικής, η Ένωση δε δύναται να ασκήσει απευθείας την αρμοδιότητά της στον εξωτερικό χώρο, δεδομένου ότι αυτή είναι σιωπηρώς συναγόμενη, με εξαίρεση τον τομέα των συμφωνιών επανεισδοχής.

Συγκεκριμένα, το **Πρωτοκόλλο Νο 23**, σχετικά με τις εξωτερικές σχέσεις των κρατών μελών όσον αφορά στη διέλευση των εξωτερικών συνόρων, προβλέπει ότι « οι διατάξεις περί μέτρων για τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων οι οποίες περιλαμβάνονται στο άρθρο 77, παράγραφος 2, στοιχείο β) της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θίγουν την αρμοδιότητα των κρατών μελών να διαπραγματεύονται ή να συνομολογούν συμφωνίες με τρίτες χώρες, στο μέτρο που οι συμφωνίες αυτές σέβονται το δίκαιο της Ένωσης και άλλες σχετικές διεθνείς συμφωνίες ». Το πρωτόκολλο αυτό δε θα πρέπει να ερμηνευθεί ως εμπόδιο εφαρμογής του δόγματος *AETR*: εφόσον υιοθετούνται κοινοί κανόνες, όπως ο κώδικας Σένγκεν, τα κράτη μέλη δεν διαθέτουν πλέον εξωτερική αρμοδιότητα. Ωστόσο, στο μέτρο που η αρμοδιότητα της Ένωσης παραμένει συντρέχουσα, και δεδομένου ότι συνδέεται με εσωτερικό στόχο, δε δύναται να ασκηθεί απευθείας μέσω σύναψης διεθνών συμφωνιών. Το ζήτημα αυτό έχει βέβαια μικρή σημασία στην πράξη, καθώς έχουν υιοθετηθεί κοινοί κανόνες στο πεδίο της διέλευσης των εξωτερικών συνόρων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο στόχος ελέγχου των μεταναστευτικών ροών, παρότι δεν έχει εξωτερική διάσταση στις Συνθήκες, έχει εξωτερικευθεί στην πράξη, με την έννοια ότι η Ένωση αποσκοπεί στην αποτελεσματικότητα της μεταναστευτικής της πολιτικής στον εξωτερικό χώρο. Εξάλλου, όπως προκύπτει από σειρά ανακοινώσεων της Επιτροπής η ΕΕ έχει ρητά ως στόχο να εγκαθιδρυθεί ως διεθνής παράγοντας ελέγχου των μεταναστευτικών ροών στο πλαίσιο κυρίως του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αυτό της δίνει τη δυνατότητα νέων μορφών δράσης, όπως η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016, παρόλο που σύμφωνα με το Γενικό Δικαστήριο δεν αποτελεί διεθνή συμφωνία της Ένωσης (Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου της 28.2.2017, *NF, NG και NM κατά Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*, T-192/16, T-193/16, T-257/16, EU:T:2017:128, EU:T:2017:129, EU:T:2017:130) και η θέση αυτή δεν αναιρέθηκε από το Δικαστήριο (απόφαση της 12.9.2018, *NF κ.α. κατά Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*, C-208/17 P ως C-210/17 P, EU:C:2018:705).

Η προσφυγή σε νέες μορφές δράσης θέτει το ζήτημα της διασφάλισης των θεμελιωδών αρχών της ΕΕ κατά την εφαρμογή τους, κάτι που μας παραπέμπει στην αυτονομία του δικαίου της Ένωσης.

II. ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Σύμφωνα με πάγια νομολογία (Γνωμοδότηση 1/91 της 14.12.1991, *Σχέδιο συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας, αφενός, και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών, αφετέρου, σχετικά με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου*, EU:C:1991:490. Απόφαση της 3.9.2008, *Yassin Abdullah Kadi κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, C-402/05 P και C-415/05 P, EU:C:2008:461.

Γνωμοδότηση 1/09 της 8.3.2011, *Δημιουργία ενοποιημένου συστήματος επιλύσεως διαφορών σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας*, EU:C:2011:123. Γνωμοδότηση 2/13 της 18.12.2014, *Προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών*, EU:C:2014:2454), η αυτονομία του δικαίου της ΕΕ, ως προς το διεθνές δίκαιο σημαίνει:

-Εξισορρόπηση μεταξύ αφενός της υποχρέωσης σεβασμού του διεθνούς δικαίου, που αποτελεί και προϋπόθεση για την εκπλήρωση του στόχου αποτελεσματικής δράσης στο διεθνή χώρο, αφετέρου της υποχρέωσης σεβασμού των βασικών αρχών της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

- Διαφύλαξη της αποκλειστικής αρμοδιότητας του Δικαστηρίου ως προς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και τη διασφάλιση του νομικού πλαισίου λειτουργίας της έννομης τάξης της Ένωσης.

Ως προς το πρώτο σκέλος της αυτονομίας, το ερώτημα που καλύπτεται από την προβληματική μας αφορά στη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αυτονομίας του δικαίου της Ένωσης κατά την άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής στον εξωτερικό χώρο (Α). Το δεύτερο σκέλος της αυτονομίας συνδέεται με τη σύναψη διεθνών επενδυτικών συμφωνιών (Β).

Α. Στόχος αποτελεσματικής εξωτερικής δράσης στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής και αυτονομία

Ιδιαίτερη σημασία ως προς την εξισορρόπηση μεταξύ του στόχου αποτελεσματικής εξωτερικής δράσης στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων έχει η ερμηνεία του κριτηρίου της ασφαλούς τρίτης χώρας, στο πλαίσιο αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης. Η ερμηνεία αυτή εναπόκειται στον εθνικό δικαστή, ο οποίος καλείται να συμβιβάσει το στόχο της αποτελεσματικότητας, που εκφράζεται επίσης και με τη δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, με την προστασία των αιτούντων άσυλο. Η θέση της Ελλάδας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς το Συμβούλιο της Επικρατείας δεν προέβη σε προδικαστική παραπομπή ως προς την ερμηνεία του κριτηρίου της ασφαλούς τρίτης χώρας σε σχέση με την Τουρκία, αλλά υιοθέτησε την κατά περίπτωση ερμηνεία.

Η αποτελεσματική εξωτερικής δράσης στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής δύναται ωστόσο να υπονομευθεί από την παραβίαση του καθήκοντος καλόπιστης συνεργασίας στην οριζόντια διάστασή του, υπό τη μορφή της αρχής της αλληλεγγύης, που συνιστά και στοιχείο της αυτονομίας του δικαίου της Ένωσης. Συγκεκριμένα, στην απόφαση ***Σλοβακία και Ουγγαρία κατά Συμβουλίου***, της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 2017 (C-643/15 και C-647/15, EU:C:2017:631), το Δικαστήριο δεν έκανε δεκτή την προσφυγή ακυρώσεως κατά της απόφασης 2015/1601 του Συμβουλίου ως προς τη μετεγκατάσταση των αιτούντων άσυλο. Η απόφαση αυτή συνιστά προσωρινό μέτρο στον τομέα της διεθνούς προστασίας υπέρ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας, μέτρο αλληλεγγύης για την αντιμετώπιση επείγουσας κατάστασης λόγω αιφνίδιας εισροής υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος ορισμένων κρατών μελών. Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι πρόκειται για εξαιρετική περίπτωση και κατάσταση κρίσης, όπου επίγει αφενός να προστατευθούν τα δικαιώματα των υπηκόων τρίτων χωρών αλλά επίσης τα κράτη μέλη να σεβαστούν το καθήκον καλόπιστης συνεργασίας στην οριζόντια μορφή του, ως υποχρέωση αλληλεγγύης. Ταυτόχρονα η επίδειξη αλληλεγγύης αποτελεί προϋπόθεση του υπερεθνικού

χαρακτήρα της μεταναστευτικής πολιτικής, με τη σειρά του προϋπόθεση για την αποτελεσματική δράση της ΕΕ στο διεθνή χώρο.

B. Επίλυση διαφορών στο πλαίσιο των διεθνών επενδυτικών συμφωνιών και αυτονομία της έννομης τάξης της Ένωσης

Η αυτονομία της έννομης τάξης της Ένωσης έχει επίσης την έννοια της αποκλειστικής αρμοδιότητας του Δικαστηρίου ως προς την ερμηνεία της κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών. Στο πλαίσιο των διεθνών συμφωνιών, εφόσον αυτές έχουν τη μορφή μικτής συμφωνίας, ένα σημαντικό ζήτημα αφορά στην κατανομή της διεθνούς ευθύνης, στο πλαίσιο επίλυσης διαφορών. Η κατανομή της διεθνούς ευθύνης δε θα πρέπει να εναπόκειται στην κρίση των τρίτων χωρών ή των διεθνών οργάνων επίλυσης διαφορών.

Από την πρακτική της εφαρμογής των μικτών συμφωνιών της Ένωσης προκύπτει ότι η Ένωση φέρει την ευθύνη για την εφαρμογή της μικτής συμφωνίας στο σύνολό της. Η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας συνεπάγεται την ανάγκη να διασφαλίζεται ότι η Ένωση εκπληρώνει τις διεθνείς της υποχρεώσεις (που συνδέονται με τον εξωτερικό στόχο να καθιερωθεί ως αξιόπιστος παράγοντας στο διεθνή χώρο), αλλά και την ανάγκη να διαφυλαχθεί η κατανομή αρμοδιοτήτων ως εσωτερικό της Ένωσης ζήτημα. Αυτό σημαίνει ότι ο προσδιορισμός του καθού, σε περίπτωση διαφοράς, είναι εσωτερικό ζήτημα μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών, και η διεθνής ευθύνη δεν ακολουθεί αναγκαστικά την τυχόν δήλωση αρμοδιοτήτων.

Μια τέτοιου είδους εσωτερίκευση είναι σαφέστερη στον τομέα των επενδυτικών συμφωνιών, όπου η διαχείριση της χρηματοδοτικής ευθύνης διέπεται από τον **κανονισμό 912/2014** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23.7.2014 (Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, L 257/121 της 28.8.2014) και διαφοροποιείται από τη διεθνή ευθύνη.

Πέρα από τις λεπτομέρειες των διατάξεων του κανονισμού αξίζει να σημειωθούν δύο στοιχεία:

-Η κατανομή της χρηματοδοτικής ευθύνης είναι εσωτερικό ζήτημα της ΕΕ στο οποίο δεν επεμβαίνουν τρίτοι

-Η λειτουργία του συστήματος αυτού στηρίζεται στην αρχή της καλόπιστης συνεργασίας. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του κανονισμού 912/2014, « σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας του άρθρου 4 παράγραφος 3 ΣΕΕ, η Επιτροπή και το οικείο κράτος μέλος λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την υπεράσπιση και προστασία των συμφερόντων της Ένωσης και του οικείου κράτους μέλους».

Η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας αποτελεί βάση της υποχρέωσης των κρατών μελών να διασφαλίσουν την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης και ως προς την προσφυγή στη διαιτησία για την επίλυση διαφορών μεταξύ επενδυτή και κράτους.

Η απόφαση **ACHMEA** της 6^{ης} Μαρτίου 2018 (C-284/16, EU:C:2018:158) έχει συνταγματικές προεκτάσεις, πέρα από το χώρο των διεθνών επενδυτικών συμφωνιών. Η απόφαση αφορά στη συμβατότητα με τα άρθρα 18, 267 και 344 ΣΛΕΕ της διμερούς επενδυτικής συμφωνίας (ΔΕΣ) συναφθείσας το 1991 μεταξύ της Ολλανδίας και της Τσεχοσλοβακίας και παραμένουσας σε ισχύ μεταξύ της Ολλανδίας και της Σλοβακίας.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η προσφυγή σε διαιτησία που προβλέπεται από συμφωνία για προστασία επενδύσεων μεταξύ κρατών μελών, θίγει την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, καθώς συνιστά παραβίαση της υποχρέωσης των κρατών

μελών να διασφαλίζουν τη συνεργασία μεταξύ εθνικού δικαστή και Δικαστηρίου, και γενικότερα τη λειτουργία του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης, όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 19 ΣΕΕ. Το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης εκφράζει αξία στην οποία στηρίζεται η αμοιβαία εμπιστοσύνη. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διαφυλάξουν το δικαιοδοτικό αυτό σύστημα, διαφυλάσσοντας τη θέση του εθνικού δικαστή ως προς την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.

Αξίζει να σημειωθούν οι ακόλουθες σκέψεις της απόφασης *ACHMEA*:

« Το δίκαιο της Ένωσης εδράζεται, συνεπώς, στη θεμελιώδη παραδοχή ότι κάθε κράτος μέλος αποδέχεται από κοινού με τα λοιπά κράτη μέλη, και αναγνωρίζει ότι τα εν λόγω κράτη αποδέχονται από κοινού με αυτό, μια σειρά κοινών αξιών επί των οποίων στηρίζεται η Ένωση, όπως διευκρινίζει το άρθρο 2 ΣΕΕ. Η παραδοχή αυτή συνεπάγεται και δικαιολογεί την ύπαρξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών ως προς την αναγνώριση των εν λόγω αξιών και, επομένως, ως προς την τήρηση του δικαίου της Ένωσης που υλοποιεί τις αξίες αυτές. Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο εναπόκειται στα κράτη μέλη, βάσει ιδίως της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, ΣΕΕ, να διασφαλίζουν, εντός της αντίστοιχης επικράτειάς τους, την εφαρμογή και την τήρηση του δικαίου της Ένωσης και να λαμβάνουν, προς τον σκοπό αυτό, κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο που δύναται να διασφαλίσει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες ή από τις πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης [γνωμοδότηση 2/13 (Προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ), της 18ης Δεκεμβρίου 2014, EU:C:2014:2454, σκέψεις 168 και 173 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία] » (σκέψη 34).

« Εντούτοις, μια διαδικασία διαιτησίας, όπως αυτή που προβλέπει το άρθρο 8 της ΔΕΣ, διαφέρει από μια διαδικασία εμπορικής διαιτησίας. Συγκεκριμένα, ενώ η δεύτερη θεμελιώνεται στην αυτονομία της βουλήσεως των εμπλεκόμενων μερών, η πρώτη απορρέει από μια συνθήκη, με την οποία ορισμένα κράτη μέλη συναινούν να μην υπόκεινται στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων τους και, ως εκ τούτου, στο σύστημα ένδικων βοηθημάτων που το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ τους επιβάλλει να προβλέπουν στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης (βλ., συναφώς, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 34) διαφορές οι οποίες δύναται να αφορούν την εφαρμογή ή την ερμηνεία του δικαίου αυτού » (σκέψη 55).

« Βεβαίως, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, διεθνής συμφωνία, η οποία προβλέπει τη σύσταση δικαιοδοτικού οργάνου επιφορτισμένου με την ερμηνεία των διατάξεών της και του οποίου οι αποφάσεις δεσμεύουν τα θεσμικά όργανα, συμπεριλαμβανομένου του Δικαστηρίου, δεν είναι, κατ' αρχήν, ασύμβατη με το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, η αρμοδιότητα που έχει η Ένωση στον τομέα των διεθνών σχέσεων και η ικανότητά της να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες συνεπάγεται κατά λογική αναγκαιότητα τη δυνατότητά της να δεσμεύεται από αποφάσεις δικαιοδοτικού οργάνου που έχει συσταθεί ή ορισθεί δυνάμει τέτοιων συμφωνιών, όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεών τους, υπό την προϋπόθεση σεβασμού της αυτονομίας της Ένωσης και της έννομης τάξεώς της » (σκέψη 57).

« Ωστόσο, εν προκειμένω, πέραν του γεγονότος ότι οι διαφορές που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου που αναφέρεται στο άρθρο 8 της ΔΕΣ δύναται να αφορούν την ερμηνεία τόσο της συμφωνίας αυτής όσο και του δικαίου της Ένωσης, η δυνατότητα υπαγωγής των διαφορών αυτών σε οργανισμό που δεν συνιστά στοιχείο του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης προβλέπεται από

συμφωνία η οποία συνήφθη όχι από την Ένωση, αλλά από κράτη μέλη. Το εν λόγω άρθρο 8 μπορεί όμως να θέσει εν αμφιβόλω, πέραν της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών, τη διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα του δικαίου που θεσπίζουν οι Συνθήκες, η οποία διασφαλίζεται μέσω της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής που προβλέπει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ και, ως εκ τούτου, δεν είναι συμβατό με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας περί της οποίας έγινε λόγος στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως » (σκέψη 58).

« Υπό τις συνθήκες αυτές, το άρθρο 8 της ΔΕΣ θίγει την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης » (σκέψη 59).

Συνεπώς, με την παραβίαση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας ως προς τη διασφάλιση του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης, τα κράτη μέλη θίγουν την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και, ακολούθως, την αυτονομία του δικαίου της ΕΕ.

Το ερώτημα παραμένει ως προς τις συνέπειες της απόφασης *ACHMEA*, σε αναμονή της Γνωμοδότησης 1/17, σχετικά με την προσφυγή στη διαιτησία και το διαιτητικό σύστημα που προβλέπεται στη Συνολική Οικονομική Εμπορική Συμφωνία (CETA) μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η απόφαση *ACHMEA* συνδέεται λιγότερο με τις διεθνείς σχέσεις της ΕΕ και περισσότερο με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών στο εσωτερικό της. Είναι ωστόσο προφανές ότι η εξωτερική δράση της ΕΕ θέτει ή αποτελεί το πλαίσιο για καίρια ζητήματα θεμελιώδους σημασίας και καθοριστικά για την πορεία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης.